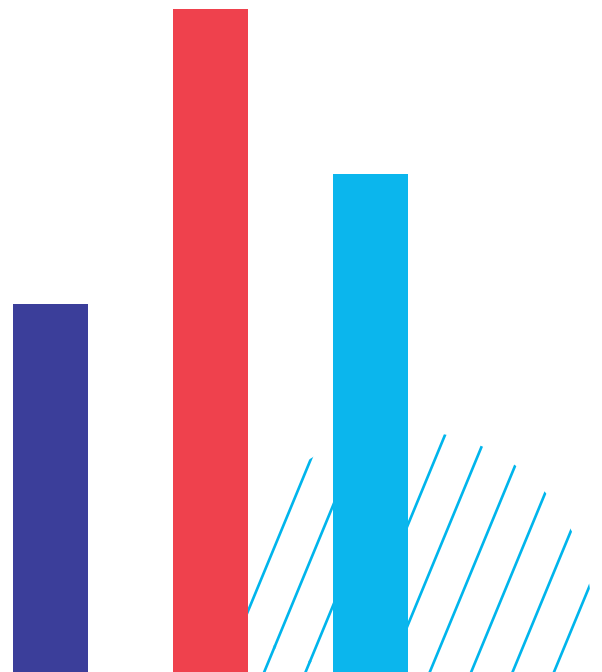
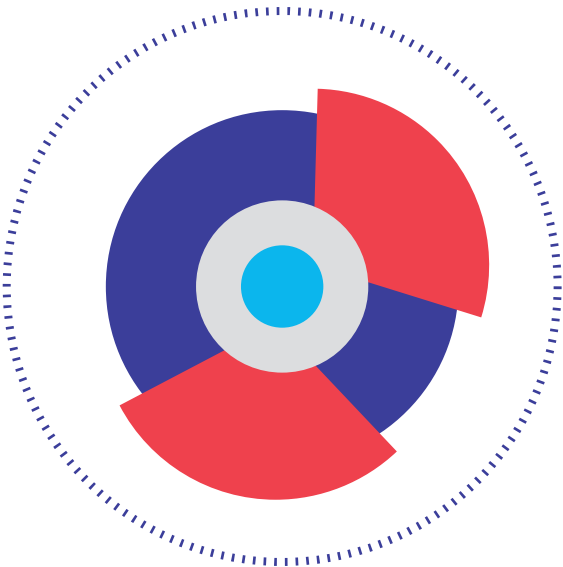
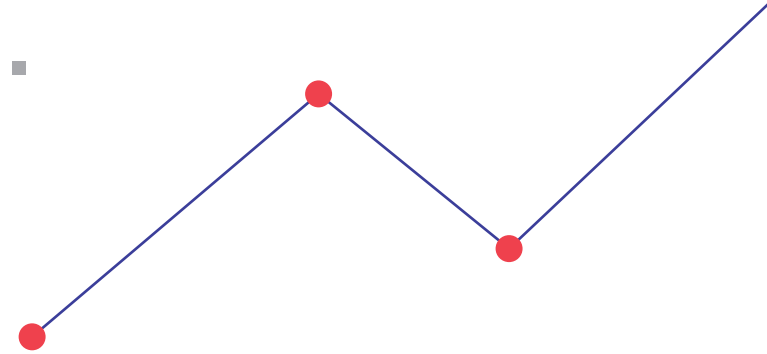
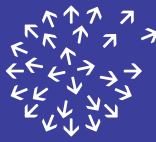

Аналіз забезпечення прав та інтересів дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів

У зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, що призвела до тимчасової окупації частини території України, а також до того, що на сході країни гинуть, отримують поранення та зазнають різних видів насильства діти. До Закону України "Про охорону дитинства" (далі – Закон) було внесено зміни та запроваджено надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів (далі – статус). Станом на початок січня 2020 р., статус отримали 39 063 дітей. 99,7% (38 972) із них зазнали психологічного насильства. 45% (17 481) нині мешкають у Луганській області, ще 42% (16 235) – у Донецькій. На кінець березня загальна кількість дітей, які отримали статус, зросла до 43 145.

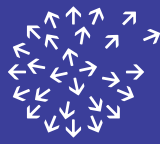
ПРОБЛЕМАТИКА

Постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 268 "Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів" (далі – Постанова № 268), прийнятою на виконання Закону, врегульовано порядок отримання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Однією з підстав отримання статусу є зазнання дитиною психологічного насильства. Закон і Постанова № 268 не містять обмежень щодо отримання статусу дитиною, яка є внутрішньо переміщеною особою (далі – ВПО) та народилася на підконтрольній території України, а також дитиною, яка не є ВПО та проживає на території населеного пункту, віднесеного до переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція.¹ Проте на практиці не одиничними є випадки відмови в наданні статусу із зазначених підстав. Так, рішенням Луганського окружного адміністративного суду від 21 січня 2019 р. у справі № 360/3668/18 визнано протиправним і скасовано рішення комісії з питань захисту прав дитини та зобов'язано прийняти рішення про надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, яка народилася у м. Сватове (Луганська область). Зокрема, визначено:

"З аналізу зазначених пунктів Порядку № 268 вбачається, що підставою для надання дитині статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, є, зокрема, дитина, яка зазнала психологічного насильства, отриманого у населеному пункті, віднесеному до переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 р. № 1275. При цьому отримання психологічного насильства не потребує доведення... Згідно з додатками до розпоряджень Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 р. № 1275-р та від 30 жовтня 2014 р. № 1053-р, до зазначених населених пунктів належить місто Сватове Луганської області.² .. У подальшому рішення було скасоване Постановою Першого Апеляційного адміністративного суду від 9 квітня 2019 р. у справі № 360/3668/18 з обґрунтуванням того, що "загальновідомим є той факт, що у місті Сватове Луганської області не проводилось воєнних дій, збройних конфліктів, тимчасової окупації, а тому надавати статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, дітям, які проживають у місті Сватове та не є внутрішньо переміщеними або такими, що залишили своє місце проживання/перебування у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, а також документів, що підтверджують загибель (зникнення безвісти), потрапляння у полон, смерть унаслідок поранення, контузії або каліцтво батьків дитини або одного з них, отриманих у населеному пункті, віднесеному до переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, і в яких органи державної влади виконують свої повноваження у повному обсязі (позивач не надавала такого документа відповідачу), не можна"³.

1. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 р. № 1275:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2015-p#n11>

2. Рішення Луганського окружного адміністративного суду від 21 січня 2019 р. у справі № 360/3668/18:
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/79400967>

У відповіді Міністерства соціальної політики зазначається, що “право на отримання статусу має дитина, а також особа, яка під час здійснення антитерористичної операції не досягла 18 років (повноліття), і яка зазнала психологічного насильства, що не потребує доведення, у зв’язку з її проживанням/перебуванням в умовах воєнних дій, збройних конфліктів, тимчасової окупації, із залишення свого місця проживання/перебування у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту. Рішення про надання або відмову в наданні статусу приймається органом опіки та піклування, що є незалежними у прийнятті будь-яких рішень, віднесених до їх компетенції, за результатом розгляду комісії з питань захисту прав дитини”⁴. **Питання і надалі залишаються не врегульованими.**

Звертаємо увагу: незважаючи на те, що порядок отримання статусу має діяти однаково в усіх регіонах, на практиці ситуація відрізняється. Наприклад, у м. Київ першочерговим є звернення до районного Центру соціальних служб для сім’ї, молоді та дітей із проханням провести оцінку потреб сім’ї та отримати копію акта обстеження помешкання, де живуть діти. Звернення до служби у справах дітей здійснюється лише після отримання акта. В інших населених пунктах первинним є звернення до Служби у справах дітей. Подібне вносить розбіжності та створює незручності заявникам.

ДОСЛІДЖЕННЯ

У місті Мелітополь (Запорізька область) здійснено дослідження психоемоційних бар’єрів в адаптації дітей із числа ВПО. Станом на лютий 2020 р., у місті перебувало 550 дітей із числа ВПО, лише 80 із них отримали статус⁵. За результатами опитування 50 родин було підготовлено рекомендації щодо роботи з дітьми та їхніми батьками.

Зі свого боку командою громадської організації «Офіс розвитку громади» спільно з Управлінням освіти Мелітопольської міської ради та Мелітопольським міським центром соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді було презентовано арттерапевтичну програму з урахуванням потреб таких дітей і членів їхніх родин. Дані дослідження будуть враховані під час розроблення місцевої програми захисту дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.

Разом з тим, командою ініціативної групи «Сильні Люди Донбасу» було створено онлайн фотовиставку дітей – ВПО з Луганської та Донецької областей. Сім історій разом з фотографіями було зібрано на спеціальному сайті – <https://www.idpchildren.com/>. На сайті доступною є інформація про те, як отримати статус, результати досліджень, тощо.

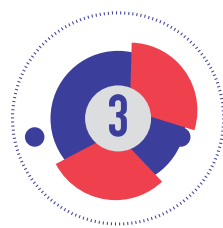
МІСЦЕВІ ПРОГРАМИ

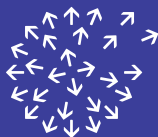
24 грудня 2019 р. на сесії Криворізької міської ради було затверджено міську програму захисту дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Відповідно до програми діти, які мають статус, за кошти міського бюджету зможуть отримувати щорічну грошову виплату розміром у 5 000 грн, безкоштовний проїзд у міському транспорті та харчування у шкільних закладах, оздоровчі програми, а також 50% компенсації витрат на дитячий садок, компенсацію витрат на лікування з розрахунку не більше 9 000 грн на рік.

3. Постанова Першого Апеляційного адміністративного суду від 9 квітня 2019 р. у справі № 360/3668/18: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81045229>

4. Відповідь від 8 квітня 2020 р. № 395/01142-201371

5. Ознайомитися з результатами опитування можна за посиланням: <https://www.vplyv.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/Melitopol.pdf>

Програма стала результатом адвокаційної кампанії громадської організації «Егіда – Центр». Для підготовки програми було проведено масштабне дослідження потреб родин, у яких є діти, постраждалі внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Слід відзначити, що станом на листопад 2019 р. у Кривому Розі мешкало 2 000 дітей із числа ВПО, із яких лише 21 отримала статус. Основною причиною такого низького показника стала необізнаність про існування цього статусу та недовіра до його практичної цінності. Висновки та рекомендації дослідження було покладено в основу програми.

ПІЛЬГИ ТА ГАРАНТІЇ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Законом України від 16 січня 2020 р. № 474-IX “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення безкоштовним харчуванням дітей внутрішньо переміщених осіб” передбачено: “Діти, які мають статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, які навчаються у дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форми власності, забезпечуються безкоштовним харчуванням у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України”. Закон набрав чинності 20 травня 2020 р. Кабінет Міністрів України мав вжити заходи щодо приведення у відповідність підзаконних нормативно-правових актів, забезпечивши набрання ними чинності одночасно із вказаним Законом. Уряд зобов’язання не виконав. Інших пільг і гарантій на національному рівні не передбачено.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Розробити комплексну програму з підтримки дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.
- Врегулювати надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, особі, яка є ВПО та народилася на підконтрольній території України, а також особі, яка не є ВПО та проживає на території населеного пункту, віднесеного до переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, з підстав психологічного насильства.
- Забезпечити виконання положень Закону щодо безкоштовного харчування дітей внутрішньо переміщених осіб та дітей, які мають статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.
- Розпочати інформаційну кампанію щодо порядку отримання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, пільг і гарантій, зокрема й на місцевому рівні.
- На місцевому рівні провести дослідження потреб родин, у яких є діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, із метою розроблення місцевих програм.

Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення безкоштовним харчуванням дітей внутрішньо переміщених осіб”:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-20#Text>

